

СБОРНИК

**ДОКЛАДИ
ОТ ГОДИШНА УНИВЕРСИТЕТСКА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ**

08 – 09 ЮНИ 2023 ГОДИНА

Електронно издание

**Велико Търново
2023 г.**

Редакционен съвет: полк. доц. д-р инж. Николай Тенев
Урумов, доц. д-р Ваня Емануилова Димитрова, проф. д.н.
Севдалина Илиева Димитрова, проф. д.н. инж. Стойко
Димитров Стойков

Технически секретар: полк. доц. д-р инж. Даниел Стоянов
Берчев

Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски”

ISSN 2367-7481

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ:

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

полк. доц. д-р инж. Николай Урумов

НАУЧЕН СЕКРЕТАР:

доц. д-р Ваня Димитрова

ЧЛЕНОВЕ:

полк. доц. д-р инж. Илиян Ангелов

полк. доц. д-р Румен Маринов

полк. доц. д-р инж. Живко Проданов

подп. доц. д-р Лазар Лазаров

подп. доц. д-р Кирил Желязков

подп. доц. д-р инж. Григор Григоров

подп. доц. д-р инж. Борислав Димитров

полк. доц. д-р Невена Атанасова – Кръстева

подп. доц. д-р Николай Стефанов

полк. доц. д-р инж. Дилян Димитров

полк. проф. д-р инж. Чавдар Минчев

полк. доц. д-р инж. Станчо Станчев

полк. доц. д-р инж. Ванко Ганев

полк. доц. д-р инж. Атанас Ленков

подп. доц. д-р инж. Милена Ламбева

проф. д-р инж. Велико Петров

ТЕХНИЧЕСКИ СЕКРЕТАР:

полк. доц. д-р инж. Даниел Стоянов Берчев

МЕЖДУНАРОДЕН НАУЧЕН ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ:

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Бригаден генерал Иван Маламов

ЧЛЕНОВЕ:

Акад. проф. д.т.н. инж. Живко Жеков – Българска академия на науките и изкуствата, София;

Чл. кор. проф. д.т.н. инж. Петър Гецов – Българска академия на науките, София;

Проф. д.х.н. инж. Михаил Харалампиев – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д.ик.н. Христо Иванов – ВУТКП, София;

Проф. д.н. Веселин Мадански – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д.н. Севдалина Димитрова – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д.н. инж. Стойко Стойков – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Полк. проф. д-р инж. Свилен Стефанов – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Полк. проф. д-р инж. Чавдар Минчев – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Проф. д.т.н. инж. Жанета Николова Савова – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново

Полк. доц. д-р инж. Николай Урумов – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Доц. д-р инж. Христо Десев – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Доц. д-р инж. Марияна Тодорова – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Доц. д-р Диана Тимова – НВУ „Васил Левски”, Велико Търново;

Доц. д-р Венета Христова – ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Велико Търново;

Полк. доц. д.н. Борислав Генов – директор на Институт по отбрана „Проф. Цветан Лазаров”, София;

Проф. д-р инж. Валери Иванов – ИО „проф. Цветан Лазаров”, София;

Проф. д.ик.н. инж. Димитър Йончев – Нов български университет, София;

Проф. д.в.н. инж. Георги Бахчеванов – Нов български университет, София;

Проф. д-р Марияна Божинова – СА „Димитър Ценов”, Свищов;

Проф. д.ик.н. Гошо Петков – Университет по библиотекознание и информационни технологии, София;

Проф. д-р Георги Манолов – ВУСИ, Пловдив; УНСС;

Проф. д-р Валентин Василев – ВУСИ, Пловдив;

Доц. д-р Валентина Станева – ВТУ „Тодор Каблешков”, София;

Чл. кор. проф. д.н. Христо Белоев – РУ „Ангел Кънчев”, Русе;

Проф. д-р Миглена Темелкова – Висше училище по телекомуникации и пощи, София;

Проф. д-р инж.-икон. Даниела Тодорова – Висше транспортно училище, София

Проф. д-р Калин Гайдаров – НБУ, София;

Доц. д-р Надя Маринова – НБУ, София;

COL Dr. Harald Gell, MSc, MSD, MBA – Theresan Military Academy, Wiener Neustadt, Austria;

COL Assoc. Prof. Eng. Vladan Holcner, PhD – University of Defence, Brno, Czech Republic;

Prof. Univ. Dr. phil. habil. Dr. h. c. Wolfgang Sucharowski – University of Rostock, Germany;

Prof. Panayiotis V. Frangos – National Technical University of Athens, Athens, Greece;

Prof. Theodore E. Liolios, PhD – Hellenic Military Academy, Greece;

Assoc. Prof. Dr. Márta Seebauer – Obuda University, Hungary;

Assoc. Prof. Eva Nagyne Hajnal – Obuda University, Hungary;

Assoc. Prof. D-r Roman Djakons – ISMA, Riga, Latvia;

Prof. Lyubomir Lazov – Rezekne Academy of Technologies, Latvia;

Prof. Robert Dimitrovski – MIT University, Skopje, Macedonia;

Sasho Korunovski, PhD – Rector of the University „St. Kliment Ohridski”, Bitola, Macedonia;

Prof. Dragan Antić, PhD – University of Niš,

Professor, PhD Ivan Bimbilovski – University for Information Science and Technology "St. Paul the Apostle", Ohrid, Macedonia

Prof. Dr. Nikola Jankulovski – Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Macedonia;

LTC Andrzej Sobon, PhD – National Defence University Warsaw, Poland;

Prof. Lech Kościelecki – Military University of Technology, Warsaw, Poland;

COL Assoc. Prof. Konrad Stańczyk – Military University of Technology, Warsaw, Poland;

Assoc. Prof. Juliusz Piwowarski, PhD – University of Public and Individual Security „Apeiron” in Cracow, Poland;

Assoc. Prof. Janusz Gierszewski, PhD – Pomeranian University in Słupsk, University of Public and Individual Security „Apeiron” in Cracow, Poland;

COL Assoc. Prof. Tomasz Kosmider – National Defence University Warsaw, Poland;

COL Krzysztof Klupa, PhD – The Gen. Tadeusz Kosciuszko Military Academy of Land Forces, Wrocław, Poland;

MAJ Jarosław Stelmach, PhD – The Gen. Tadeusz Kosciuszko Military Academy of Land Forces, Wrocław, Poland;

Assoc. Prof. Adam Rejmak – Cuiavian University in Włocławek, Poland;

Assoc. Prof. Piotr Gawliczek – Cuiavian University in Włocławek, Poland;

Prof. Wojciech Korneta – Łomża State University of Applied Sciences, Poland;

COL Mariusz Gontarczyk, PhD, MSc., Eng. – Military University of Technology, Warsaw, Poland;

Ćwik Bogdan, PhD, MSc., Eng. – Military University of Technology, Warsaw, Poland;

Katarzyna Świerszc, PhD, MSc. – Military University of Technology, Warsaw, Poland;

BG Prof. Eng. Ghiță Bârsan, PhD – „Nicolae Balcescu” Land Forces Academy, Sibiu, Romania;

COL 1st SR Assoc. Prof. Vasile Căruțașu, PhD – „Nicolae Balcescu” Land Forces Academy, Sibiu, Romania;

COL 1st SR Assoc. Prof. Danu Moșteanu, PhD – „Nicolae Balcescu” Land Forces Academy, Sibiu, Romania;

Assoc. Prof. Cristian-Emil Moldoveanu – Military Technical Academy, Bucharest, Romania;

Daniela Moldoveanu PhD – Military Technical Academy, Bucharest, Romania;

Prof. Georgeta Pop – Banat's University of Agricultural Science and Veterinary Medicine „King Michael I of Romania” from Timisoara, Romania;

Assoc. Prof. Ilinca Imbrea – Banat's University of Agricultural Science and Veterinary Medicine „King Michael I of Romania” from Timisoara, Romania;

Prof. Univ. Dr. Manuela Epure – University „Spiru Haret”, Bucharest, Romania;

Prof. Univ. Dr. Roxana Stefanescu – University „Spiru Haret”, Bucurest, Romania;

Prof. Dr. Dan Scarpete – Univerisy „Dunarea de Jos” of Galati, Romania;

LTC Associate Professor Alexandru Herciu, PhD – „CAROL Ist” National Defense University, Romania;

BG Assoc. Prof. Eng. Boris Ďurkech – Armed Forces Academy General Milan Rastislav Štefánik, Liptovský Mikuláš, Slovakia;

Prof. Ing. Milan Sopóci, PhD, Sc. – Armed Forces Academy General Milan Rastislav Štefánik, Liptovský Mikuláš, Slovakia;

Captain (Navy) Miroslav Čitić – Military Academy Belgrade;

Colonel Dragan Trifković PhD, Associate Professor – Military Academy Belgrade;

Lieutenant Colonel Srđan Blagojević PhD, Associate Professor – Military Academy Belgrade;

Vladan Đokić, PhD – Military Academy Belgrade;

Prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. – dean of the Faculty of Economics and Administration, University of Pardubice, Czech Republic;

plk. v.v. Mgr. David Dlouhý, Ph.D. – rector of the Police Academy of the Czech Republic in Prague;

doc. JUDr. Mgr. Josef Salače, Ph. D., Dr.h.c. – vice-rector of the Police Academy of the Czech Republic In Prague;

doc. RNDr. Vojtěch Petráček, CSc. – rector of the Czech Technical University in Prague, Czech Republic;

doc. Ing. Václav Čuba, Ph.D. – dean of the Faculty of Nucluar Siences and Physical Engineering, the Czech Technical University in Prague, Czech Republic;

Ing. Bořivoj Pražák – rector of the CEVRO Institute, Prague, Czech Republic;

Col Juozas Kačergius – commandant of the General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Vilnius, Lithuania;

Marek Link – Rector of the Estonian Academy of Security Sciences Tallinn, Estonia

Stefano Geuna, Professore ordinario di Anatomia umana – Rettore dell 'Università degli Studi di Torino, Italy;

Erhan Afyoncu – rector of the Turkish National Defence University, Istanbul, Turkey;

Prof. Dr. Suat Cebeci – rector Yalova University, Yalova, Turkey

Мария Митрева, Вера Павлова Разработване на метод за определяне на микроцистин-Lr и негови аналози чрез HPLC	1520
Павлина Пенева Влияние на температурата върху скоростта на дегазация	1529
Радостина Ташева, Иван Стефанов Моделиране на високочестотните квазипериодични осцилации на милисекундния пулсар ХТЕJ1807-294 с отчитане на грешките и по двете променливи	1535
Руска Георгиева Драганова-Христова Експерименталната работа при формиране на природонаучна грамотност на учениците от прогимназиален етап	1541
Таня Шейтанова, Милена Рачинска, Мария Митрева, Вера Павлова HPLC-UV определяне на бисфенол А – нов замърсител за мониторинг на питейни води	1548
Вера Павлова, Мария Митрева Проучване за наличие на цианотоксини и нутриенти в питеен язовир Искър (2017-2018)	1556
Весела Димитрова Приложение на панелна регресия при изследване на зависимостта между новопостроената жилищна площ в българските региони и избрани социално-демографски фактори	1563
Веселин Видев Дуален и обобщен дуален принцип на Ракич	1574
Veselin Videv An example of J-Osserman almost Hermitian manifolds	1584
Veselin Videv Four-dimensional Riemannian manifolds with commuting Stanilov curvature operators	1588
НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ „ПЕДАГОГИЧЕСКИ И ХУМАНИТАРНИ НАУКИ”	1592
Марияна Няголова, Юрий Олейник Общото и особеното в съвременното преподаване на история на психологията в европейските страни	1593
Николина Йорданова Личност и творчество в трудовете на академик Михаил Димитров	1604

Магдалена Василева Размисли върху националния характер на българи и японци от гледна точка на чуждоезиковото обучение. Българският национален характер (1)	1614
Магдалена Василева Размисли върху националния характер на българи и японци от гледна точка на чуждоезиковото обучение. Японският национален характер (2)	1624
Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk The Patriotic Attitudes Promoted Among Women-Soldiers In The Polish Army (1939-1945)	1632
Георги Василев Методът на театралната педагогика в работата на педагога	1643
Татяна Христатијева Ролята на съвременните информационни и комуникационни технологии в обучението по чужд език	1650
Диана Нешкова Обучение на студентите от ВУЗ по въпросите на гражданската отбрана по време на Студената война	1660
Дилян Николчев Комунистическите репресии срещу Търновския митрополит Софроний: случаите „Костел – Беброво“ и „Павликени – Дъскот“	1668
Красимира Тодорова България и войната в Персийския залив (1990-1991 година)	1679
Николинка Климукова Последователност при рисуване пропорциите на портрета	1690
Margarita Kaleynska, Mariela Todorova-Koleva Attitudes Of Bulgarian Student Teachers Towards Coaching In Education	1699
Margarita Kaleynska Coaching – A Possible Resource For Gifted Students	1707
Мариела Тодорова-Колева, Маргарита Калейнска Ролята и мястото на коучинга в образованието	1715
Борислава Иванова Педагогически аспекти при приложението на изкуствен интелект (AI) в предучилищното образование	1726

Милена Георгиева	
Между войната и предприемачеството – „Писма за Сърбия” от Тодор Икономов	1735
Милена Георгиева	
Казусът за водачеството в Априлското въстание от 1876 г.	1747
Милена Георгиева	
За културните и технологични иновации на полско – унгарската емиграция по българските земи през 50-те години на XIX век	1759
Гинка Георгиева	
Емануил Васкидович – просветител и общественик	1772
Десислава Цончева	
Насилието – път към зависимостта и дрогата сред учениците	1784
Десислава Цончева	
Употреба на психоактивни вещества в горна училищна възраст	1791
Евдокия Стефанова	
Светът на технологиите при взаимодействието „човек-общество-природа“ в начална училищна възраст	1796
Евдокия Стефанова	
Съвременен модел на урок за нови знания при взаимодействието „човек-общество-природа“ в начална училищна възраст	1805
Евдокия Стефанова	
Приоритети, класификации и предимства на кръстословиците при възприемане на света в начална училищна възраст	1814
Диана Стефанова	
Паремиологични изследвания: традиции и иновации	1823
Диана Стефанова	
Пословицата – знак и модел на отношенията между обектите в социално значима ситуация	1828
Диана Стефанова	
Библейските пословици и идиоми в английски език и текстът на Библията	1834
Лидия Колева	
Лидерството в съвременните пространства	1840
Лидия Колева	
Дигиталните компетентости – трансформационно учене за ефективно лидерство	1851

Венцислав Петров Ефективност при използването на игри в музикалното образование за деца в детската градина	1859
Петьо Костадинов, Антоанета Костадинова Ранно откриване на ученици с високи образователни възможности	1865
Милена Трендафилова Ученици-медиатори: ключ към последователно и ефективно управление на конфликти в първи клас	1873
Силвия Тодорова Ключовите компетентности в съвременното образование	1883
Любима Зонева Модели за планиране на обучение по технологии и предприемачество с интегрирани информационни и комуникационни технологии	1891
Димитрина Хамзе Лирично-мистичната тоналност в писмата на Юлиуш Словацки	1901
Димитрина Хамзе Юлиуш Словацки и мистичното познание	1910
Катя Стоянова, Весела Вельова Хиперактивно поведение с дефицит на внимание в училищни условия	1930
Виктор Рогозенски Агитационната и пропагандна дейност на полската комунистическа работническа партия в периода 1918-1919 г.	1938
Анета Стоянова Относно перфектоподобния комплекс като въпрос в чуждоезиковото обучение по български език	1951
Анета Стоянова За творческите задачи в чуждоезиковото обучение по български език	1960
Илияна Хинова Повишаване на ангажираността на ученици в начална училищна възраст чрез психология на оптималното преживяване	1969
Даниела Кабакчиева Контент-анализ на тема „Австралия” в учебниците по география и икономика за 6. клас	1979

- Даниела Кабакчиева**
Обобщен модел на интелектуална карта по тема „Австралия” по вариантите на учебници по география и икономика за 6. клас 1991
- Тамара Драганова, Даниела Кабакчиева**
Между миналото и новото! Каква е ситуацията след измененията и допълненията на учебната програма по география и икономика в VI клас при тема „Австралия” – дидактическа интерпретация 1998
- Тамара Драганова**
Опит за обзорен поглед по въпроса за домашната работа при учебните предмети от общообразователната подготовка – програмно-нормативна визия (Първа част) 2009
- Тамара Драганова**
Опит за обзорен поглед по въпроса за домашната работа при учебните предмети от общообразователната подготовка – програмно-нормативна визия (Втора част) 2021
- Георги Иванов**
Конфликти и личностни взаимоотношения 2030
- Дияна Димитрова**
Форми на взаимодействие с базовите училищни институции при подготовка на студенти – бъдещи начални учители 2038
- Мариета Сърбинска**
Рамка на компетентността „групиране на страни” в Азия и показатели за групиране в учебниците по география и икономика за 6. клас 2045
- Мариета Сърбинска**
Приложение на MapChart при компетентност „групиране на страни” в Азия – примерни варианти на карти 2055
- Нели Кръстева**
Модел на приобщаващо образование в детската градина по околната среда 2064
- Нели Кръстева**
Гражданското образование – механизъм за съвместно съжителство и запазване на националната идентичност на детето на 5-7 години 2072
- Нели Кръстева**
Образование на младото поколение в социални и граждански компетентности, предпоставка за социално благосъстояние 2080
- Иван Попов**
Последният разцвет на България при управлението на Иван Александър (1331-1371 г.) 2088

ОПИТ ЗА ОБЗОРЕН ПОГЛЕД ПО ВЪПРОСА ЗА ДОМАШНАТА РАБОТА ПРИ УЧЕБНИТЕ ПРЕДМЕТИ ОТ ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОДГОТОВКА – ПРОГРАМНО-НОРМАТИВНА ВИЗИЯ (ВТОРА ЧАСТ)

Тамара Драганова

AN ATTEMPT TO REVIEW THE ISSUE OF HOMEWORK IN GENERAL EDUCATIONAL PREPARATION SUBJECTS – A CURRICULAR AND NORMATIVE VISION (SECOND PART)

Tamara Draganova

Резюме: Статията представя резултати от изследване на учебните програми по учебните предмети в българското училище след 2016 г. – общообразователна подготовка. Систематизирани и обобщени са проучванията на програмно ниво и е представена процедурната визия за отделните учебни предмети, както и обобщени модели. Представено е мястото на домашната работа и видовете конкретно по учебния предмет география и икономика.

Ключови думи: домашна работа, общообразователна подготовка, учебни програми, образователна реформа, учебни предмети, география и икономика

Abstract: The article presents the results of a study of the curricula for the school subjects in the Bulgarian school after 2016 - general educational preparation. The studies at the program level are systematized and summarized, and the procedural vision for the individual school subjects, as well as generalized models, are presented. The location and types of homework specifically for the school subject of geography and economics are presented.

Keywords: homework, general educational preparation, curricula, educational reform, school subjects, geography and economics

За подобряването и постигането на качествено образование, съобразно нормативните документи и изисквания, високите обществени очаквания и потребителите на образователните услуги се явява непрекъснат процес на организационно развитие и квалификация, ангажираност и отговорности, интензивно сътрудничество и взаимодействие на всички участници в процеса.

Един на пръв поглед дидактически незабележим сегмент от учебния процес, който има своите дългогодишни образователни

традиции има важна роля за подпомагане на по-задълбоченото и устойчивото усвояване на учебното съдържание – домашната работа. Според М. Андреев функциите на преподаването включват множество от действия от страна на учителя в процеса на обучение, но за целите на настоящото изследване фокусът е отправен към домашната работа. Авторът коментира, че чрез всекидневен преглед на домашната работа, учителят трябва да реализира: *„проверка на домашната работа; ако е необходимо, даване на ново обяснение; проверка на изученото по-рано; проверка на уменията, ако знанията са приложими.“*¹

М. Андреев защитава тезата, че поставянето на самостоятелна домашна работа трябва да е под знаменателя на съответствие с изучените знания и умения, да се упражнява вече изученото, да се постига 95 % точност на самостоятелната работа и учениците да имат увереността, че тя ще бъде проверена от учителя и да я отчитат чрез активност и др. Моделът на домашна работа, който предлага М. Андреев е изследван и представен чрез интелектуална карта в статията *„Ръководството за домашна работа в основното образование на Македония и домашната работа по география като образователна политика за усъвършенстване на неурочната самостоятелна работа“*.²

Или домашната работа и цялостната организация по нейното планиране, поставяне, провеждане и проверяване е обвързано с качеството на проведените уроци от учителите и дидактическата функционално-технологична организация на самата самостоятелна работа, което води до повишаване на качеството на образованието. Урокът се извършва във времевата рамка на формалното образование, в която се провежда и то е концентрирано върху прехвърляне на знанията, уменията и отношенията в оперативната (работна памет) и краткосрочната памет. Чрез организиране на домашната работа и задаването ѝ към учениците се прехвърля знанието към дългосрочната памет, защото се извършват действия по повторение, затвърждаване, синтезиране, обобщаване и др. Приложението на домашната работа е важна част от учебния процес и формира допълнително други качества и поведенчески модели, свързани с възпитанието, разумна времева организация, старание и отношение към учебния предмет, учителя, институцията и др.

¹ Андреев, Марин. Процесът на обучението. Дидактика. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1996, с. 92-93.

² Драганова, Тамара. Ръководството за домашна работа в основното образование на Македония и домашната работа по география като образователна политика за усъвършенстване на неурочната самостоятелна работа. – В: Сборник доклади от годишна университетска научна конференция, Велико Търново, 14–15 юни 2018 г. Велико Търново: Издателски комплекс на НВУ „Васил Левски“, 2018, с. 275-276. ISSN 2367-7481. Online e-book ISBN 978-619-7246-20-9.

Същността на домашната работа включва самостоятелното изпълнение на поставени задачи от учителя в учебния процес за повторение, за обобщение, за по-задълбочено усвояване на учебното съдържание, за прилагане на практика, за развитие на творческите способности и креативност, за усъвършенстване на уменията и способностите, за утвърждаване на навици и нагласи, ценностни устои и времеви кодове и др.

Цялостният цикъл на планиране, подготовка, поставяне, реализиране и проверяване на домашната работа е част от учебния процес и част от концепцията за осигуряване на качествено образование. Поставянето на домашната работа е традиционна част от учебния процес по учебните предмети в българското училище, в това число и по география и икономика. По тази причина не може да се разглеждат като отделно звено, изолиран сегмент или дидактическа „азоналност” в хода на урока, а е продължение на учебния процес и сътрудничество, единство на учебното съдържание и методите на преподаване.

В последните години моите наблюдения са от учебните часове по практическите учебни дисциплини за подготовка на бъдещи учители - стажант-учителите по география и икономика, по икономика, по гражданско образование и констатирам, че студентите системно планират в своите методически разработки поставянето на домашна работа към учениците. Този факт провокира моите изследвания да се насочат в един опит за обзорен поглед по въпроса за домашната работа в учебните програми като място и съдържание, издадени след 2016 г. при общообразователната подготовка на прогимназиален етап на основната образователна степен V – VII клас (табл. 1 в първа част на темата на статията).

Изследванията са по учебните програми за V, VI и VII клас, а последователността на изследваните учебни предмети е по ред, определен нормативно в учебния план (рамков учебен план за общо образование за основната степен на образование). В систематизирания опит за установяване на мястото на домашната работа по учебните програми на учебните предмети в общообразователната подготовка са изведени и примери по учебни програми, които са в сила към настоящата учебна 2022/2023 година, както и по учебни програми, които ще бъдат в сила от учебната 2023/2024 год. (Математика, Биология и здравно образование, Физика и астрономия, Химия и опазване на околната среда). При изучаваните чужди езици е представена информация на примера на изучаване на учебния предмет *Английски език*.

Данните в таблица 1 (от първа част на темата на статията) разкриват, че всички учебни програми имат включено изпълнение на

домашни работи и за трите класа на прогимназиалния образователен етап с изключение само на два учебни предмета за V, VI и VII клас: „Технологии и предприемачество”, „Физическо възпитание и спорт”.

Основното място на домашната работа е програмно локализирано при *Специфични методи и форми за оценяване на постиженията на учениците* при определяне на *Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка*. Количествените данни са в относителни стойности – в %, а понятието *домашни работи* е изписано в мн. ч. и е въведено чрез – *изпълнение*. Изключение правят няколко учебни програми по учебни предмети от природните науки, при които мястото на домашната работа е представено и на второ локализационно ниво:

- при *Кратко представяне на учебната програма*: „Химия и опазване на околната среда” в VII клас; „Човекът и природата” в V и VI клас;

- при *Примерни критерии за оценка на постиженията при практическата дейност*: „Физика и астрономия” в VII клас.

Присъствието на домашната работа при краткото представяне на учебната програма не с тази формулировка, а е записано като *домашен експеримент*, което е релевантно на изпълнение на домашна работа в домашни условия. И при двата учебни предмета се изисква провеждане на домашен експеримент за разкриване на експерименталната същност на природните науки.

Мястото на домашната работа при примерните критерии за оценка на постиженията при практическата дейност по *Физика и астрономия* в VII е обвързано с мотивирането на учениците към учебно-познавателната дейност и поставянето на задачи за самостоятелна работа.

Наблюдава се една особеност при учебния предмет *Музика* при трите класа на прогимназиалния образователен етап, която е свързана с мястото на домашните работи, което не е променено спрямо другите учебни предмети, но има вътршно-структурно разместване на понятията *методи и форми*: *Специфични форми и методи за оценяване на постиженията на учениците* (табл. 1). При всички изследвани учебни предмети по учебни програми локацията е една и съща с тази на учебния предмет *Музика*, но е разменено мястото на *методите с формите*, което именно при този учебен предмет има своето аргументирано решение да се започва с *формите* на оценяване на постиженията на учениците.

По отношение на детерминираниите програмни стойности за съотношението при формиране на срочна и годишна оценка данните са в % (относителни стойности) по всички учебни предмети с изключение на английския език, където са определени абсолютни стойности: V клас - м и н и м у м 2 о ц е н к и ; VI клас -

минимум 2 оценки; VII клас - минимум 1 оценки. Програмното изискване по езика е разписано в мн. ч. за домашни работи, както и е лимитиран само минимума, което дава възможността на учителите да надвишат тези абсолютни стойности.

Относителните стойности, които са разписани за домашните работи са в интервала от 20 % до 50 % (табл. 1). Трябва да се отбележи, че относителните стойности не се отнасят само и единствено за домашните работи, а към тях са включени: работа в час; работа по проекти; портфолио; упражнения; лабораторни упражнения; семинари; решаване на практически задачи; практически изпитвания; работа по групи; проучвания по дадена тема (част от Портфолио); тестове (част от Портфолио); колективни прояви; изложби; конкурси.

Обобщен модел на относителните стойности на домашните работи по учебни предмети при съотношение за формиране на срочна и годишна оценка по учебни програми

Таблица 1

УЧЕБНИ ПРЕДМЕТИ	Относителни стойности на домашните работи (в %)		
	V клас	VI клас	VII клас
Български език и литература	20/20	20/20	20/20
Математика	33	30	30
Информационни технологии	30	30	50
История и цивилизации	25	25	25
География и икономика	30	30	30
Човекът и природата	~ 30	~ 30	---
Биология и здравно образование	---	---	~ 30
Физика и астрономия	---	---	~ 30
Химия и опазване на околната среда	---	---	30

Музика	25	25	25
Изобразително изкуство	30	30	30

Забележка: данните в таблицата са от цитираните в Литература учебни програми по учебните предмети на общообразователната подготовка – V, VI и VII клас.

Данните в таблица 1 разкриват, че само при природните науки са определени относителните стойности, но със знак за приблизителност: Човекът и природата, Биология и здравно образование, Физика и астрономия. Разбира се, че този подход дава възможност и свободата на учителите по тези три учебни предмета да имат известна процентна вариативност при формирането на оценките спрямо останалите видове оценяване.

Има учебни предмети, които през целия прогимназиален етап за всеки от трите класа запазват константно процентното съотношение и то не се променя - Български език и литература, История и цивилизации, География и икономика, Музика и Изобразително изкуство.

Максимумът за относителните стойности при специфичните методи и форми за оценяване на постиженията на учениците и конкретно за домашните работи и др. е за учебния предмет *Информационни технологии* в VII клас. В условията на дигитални трансформация в цялостния процес на училищното обучение и системното приложение на информационно-комуникационните технологии е напълно обяснимо завишаването на относителните стойности в VII клас.

Констатира се, че изменените и допълнени учебни програми, утвърдени през 2020 г. не са свързани и не променят позицията на домашните работи по учебните предмети: Математика, География и икономика, Биология и здравно образование, Физика и астрономия, Химия и опазване на околната среда.

За да се организира и проведе качествен образователен процес е необходимо съобразяване с многокомпонентната система на учебния процес и спецификите за всеки учебен предмет от общообразователната подготовка. Важен момент е и съобразяването с възрастовите особености, социо-културните специфики на учениците, съвременните образователни тенденции и дигиталните трансформации в училищното образование. Изследването на домашната работа за мястото и съдържанието по методи и форми на оценяване в учебните програми на учебните предмети за общообразователната подготовка са от решаващо значение за качеството на образованието, но в съчетаване и приемственост с

работата по проекти и портфолио, упражнения, практически задачи, работа по групи и др.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Андреев, Марин. Процесът на обучението. Дидактика. София: УИ „Св. Климент Охридски”, 1996.

2. Драганова, Тамара. Ръководството за домашна работа в основното образование на Македония и домашната работа по география като образователна политика за усъвършенстване на неурочната самостоятелна работа. – В: Сборник доклади от годишна университетска научна конференция, Велико Търново, 14–15 юни 2018 г. Велико Търново: Издателски комплекс на НБУ „Васил Левски”, 2018, с. 274-287. ISSN 2367-7481. Online e-book ISBN 978-619-7246-20-9.

3. Учебна програма по Английски език за V клас (общообразователна подготовка), 2015.

4. Учебна програма по Английски език за VI клас (общообразователна подготовка), 2016.

5. Учебна програма по Английски език за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.

6. Учебна програма по Биология и здравно образование за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.

7. Учебна програма по Биология и здравно образование за VII клас (общообразователна подготовка), 2020.

8. Учебна програма по Български език и литература за VII клас компонент *Български език* (общообразователна подготовка), 2017.

9. Учебна програма по Български език и литература за VII клас компонент *Литература* (общообразователна подготовка), 2017.

10. Учебна програма по Български език и литература, компонент *Български език*, за V клас (общообразователна подготовка), 2015.

11. Учебна програма по Български език и литература, компонент *Български език*, VI клас (общообразователна подготовка), 2016.

12. Учебна програма по Български език и литература, компонент *Литература* за V клас (общообразователна подготовка), 2015.

13. Учебна програма по Български език и литература, компонент *Литература*, за VI клас (общообразователна подготовка), 2016.

14. Учебна програма по География и икономика за V клас (общообразователна подготовка), 2020.

15. Учебна програма по география и икономика за VI клас (общообразователна подготовка), 2020.

16. Учебна програма по География и икономика за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.

17. Учебна програма по Информационни технологии за V клас (общообразователна подготовка), 2015.
18. Учебна програма по Информационни технологии за VI клас (общообразователна подготовка), 2016.
19. Учебна програма по Информационни технологии за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
20. Учебна програма по История и цивилизации за V клас (общообразователна подготовка), 2015.
21. Учебна програма по История и цивилизации за VI клас (общообразователна подготовка), 2016.
22. Учебна програма по История и цивилизации за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
23. Учебна програма по Математика за V клас (общообразователна подготовка), 2020.
24. Учебна програма по Математика за VI клас (общообразователна подготовка), 2020.
25. Учебна програма по Математика за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
26. Учебна програма по Математика за VII клас (общообразователна подготовка), 2020.
27. Учебна програма по Технологии и предприемачество за V клас (общообразователна подготовка), 2015.
28. Учебна програма по Технологии и предприемачество за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
29. Учебна програма по учебния предмет Изобразително изкуство за V клас (общообразователна подготовка), 2015.
30. Учебна програма по учебния предмет Изобразително изкуство за VI клас (общообразователна подготовка), 2016.
31. Учебна програма по учебния предмет Изобразително изкуство за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
32. Учебна програма по учебния предмет Музика за V клас (общообразователна подготовка), 2015.
33. Учебна програма по учебния предмет Музика за VI клас (общообразователна подготовка), 2016.
34. Учебна програма по учебния предмет Музика за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
35. Учебна програма по Физика и астрономия за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
36. Учебна програма по Физика и астрономия за VII клас (общообразователна подготовка), 2020.

37. Учебна програма по Физическо възпитание и спорт за V клас (общообразователна подготовка), 2015.
38. Учебна програма по Физическо възпитание и спорт за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
39. Учебна програма по Химия и опазване на околната среда за VII клас (общообразователна подготовка), 2017.
40. Учебна програма по Химия и опазване на околната среда за VII клас (общообразователна подготовка), 2020.
41. Учебна програма по Човекът и природата за V клас (общообразователна подготовка), 2015.
42. Учебна програма по Човекът и природата за VI клас (общообразователна подготовка), 2016.

*Тамара Георгиева Драганова, гл. ас. д-р
ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”
гр. Велико Търново, ул. „Г. Измирлиев” 4,
тел. 0889904561, t.draganova@ts.uni-vt.bg*